

Mr. sc. Marin Bonačić\*  
Aleksandar Maršavelski, LLM\*\*

## 13. SPECIJALISTIČKI TEČAJ IZ MEĐUNARODNOG KAZNENOG PRAVA ZA MLADE PENALISTE: BUDUĆNOST MEĐUNARODNOG KAZNENOG PRAVA U ERI GLOBALIZACIJE Siracusa (Italija), 19.-29. svibnja 2013.<sup>1</sup>

### 1. UVOD

Na Međunarodnom institutu za visoke studije kaznenih znanosti (*L'Instituto Superiore Internazionale di Scienze Criminali*, ISISC) u Siracusi (Italija) od 19. do 29. svibnja 2013. održan je 13. specijalistički tečaj iz međunarodnog kaznenog prava za mlade penaliste<sup>2</sup>: „Budućnost međunarodnog kaznenog prava u eri globalizacije“. Riječ je o tečaju na kojem već niz godina sudjeluju i naši mladi penalisti.<sup>3</sup> Na ovogodišnjem tečaju, koji se održavao na engleskom jeziku, sudjelovalo je 107 sudionika iz 44 države, a predavanja je održalo 25 istaknutih predavačica i predavača na fakultetima. Tečaj se sastojao od dva dijela: predavanja u prvom i praktične radionice u drugom dijelu, što je ukupno obuhvaćalo 14 radnih sesija, odnosno 42 akademska sata.

---

\* Mr. sc. Marin Bonačić, asistent na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

\*\* Aleksandar Maršavelski, LLM, asistent na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

<sup>1</sup> Naziv na engleskom jeziku: *13th Specialization Course in International Criminal Law "The Future Of International Criminal Law In The Era Of Globalization"*.

<sup>2</sup> Odbor mladih penalista (Young Penalists Committee) djeluje unutar Međunarodnog udruženja za kazneno pravo (*L'Association Internationale de Droit Penal*, dalje AIDP), i predstavlja članove udruženja do 35 godina starosti. Međunarodno udruženje za kazneno pravo najstarije je udruženje stručnjaka za kazneno pravo i jedno od najstarijih znanstvenih udruženja.

<sup>3</sup> Vidi prikaze nekih od prošlih tečajeva: *M. Munivrana*, Prikaz seminara „Doktrinarni temelji i karakteristike međunarodnog kaznenog prava“, HLJKPP 2/2006, str. 1157-1167.; *A.-M. Getoš, M. Bonačić*: 6. specijalistički tečaj iz međunarodnog kaznenog prava za mlade penaliste: Postkonfliktna pravda: političke opcije i modaliteti, Siracusa, 20.-30. svibnja 2007., HLJKPP 1/2007, str. 319-327.; *Z. Burić, M. Dragičević Prtenjača*: 9. specijalistički tečaj iz međunarodnog kaznenog prava za mlade penaliste: Pravni status i odgovornost nedržavnih entiteta prema međunarodnom humanitarnom pravu, međunarodnom pravu i međunarodnom pravu o ljudskim pravima, Siracusa, Italija, 24. svibnja - 3. lipnja 2009., HLJKPP 1/2009, str. 401-408.

Predavanja su bila podijeljena u devet aktualnih tema: 1) procjena povijesne evolucije međunarodnog kaznenog prava: norme i izvršenje – učinkovitost izravnih i neizravnih sustava, 2) promjenjive granice međunarodnog prava, konstitutivni poredak međunarodnog procesa donošenja odluka i njihovi vrijednosno usmjereni ciljevi, 3) procjena mehanizama međunarodnog humanitarnog prava: tijela za pronalaženje činjenica, posebne procedure i njihov doprinos međunarodnom kaznenom pravosuđu, 4) procjena izravnih i mješovitih modela izvršenja: MKSJ, MKSR, MKS i tribunali mješovitog modela, 5) sustav neizravnog izvršenja: nacionalna i međunarodna suradnja u kaznenim stvarima, 6) nacionalni progoni za međunarodna i transnacionalna kaznena djela, 7) međunarodna suradnja u suzbijanju međunarodnih i transnacionalnih kaznenih djela: vertikalni i horizontalni odnosi, 8) rastuća uloga nedržavnih aktera u domaćim i regionalnim oružanim sukobima i s time povezana transnacionalna kaznena djela, 9) utjecaj globalizacije na budućnost međunarodnog kaznenog pravosuđa. U drugom dijelu, na radionici, sudionici su podijeljeni u osam grupa koje su trebale djelovati kao savjetodavno tijelo (*think tank*) glavnog tajnika UN-a i predložiti mu strategiju koju bi on trebao usvojiti u pogledu četiriju postojećih konflikata u kojima dolazi do povreda međunarodnog humanitarnog prava, međunarodnog kaznenog prava i međunarodnog prava o ljudskim pravima: konflikta u Burmi (Mijanmaru), DR Kongu, Siriji te Izraelu i Palestini.

## **2. PROCJENA POVIJESNE EVOLUCIJE MEĐUNARODNOG KAZNENOG PRAVA: NORME I IZVRŠENJE – UČINKOVITOST IZRAVNIH I NEIZRAVNIH SUSTAVA**

Nakon uvodnih riječi koje su održali M. Cherif Bassiouni, predsjednik ISISC-a, i Ezechia Paolo Reale, upravni direktor ISISC-a, odmah se započelo s prvom temom, povijesnom evolucijom međunarodnog kaznenog prava i učinkovitosti izravnih i neizravnih sustava njegova izvršenja. O toj temi govorili su profesor M. Cherif Bassiouni, profesorica Elies van Sliedregt, profesorica Beth van Schaack i profesorica Larissa van den Herik.

**Prof. M. C. Bassiouni**<sup>4</sup> govorio je o međunarodnom kaznenom pravu koje nastaje između država u situacijama kada je ugrožen mir i sigurnost ili njihovi interesi, a što dovodi do njegova neravnomjerna razvoja. Uz to, razmotrio je i različite mehanizme za sankcioniranje međunarodnih zločina, ocjenjujući ujedno i učinkovitost izravnih i neizravnih mehanizama za izvršenje. Na kraju

---

<sup>4</sup> Profesor emeritus prava na Međunarodnom institutu za ljudska prava Sveučilišta DePaul u Chicagu (SAD); predsjednik emeritus Međunarodnog instituta za više studije kaznenih znanosti (ISISC); počasni predsjednik Međunarodnog udruženja za kazneno pravo (AIDP).

izlaganja prof. Bassiouni je iznio svoja iskustva s oblikovanjem i donošenjem međunarodnih ugovora i mehanizama u području međunarodnog kaznenog prava. Kao anegdota ispričao je i kako se „osjetljivi mozaik“ našao u preambuli Rimskog statuta Međunarodnog kaznenog suda.

**Prof. E. van Sliedregt**<sup>5</sup> govorila je o fragmentaciji međunarodnog prava, koja je potaknuta „proliferacijom“ međunarodnih sudova i tribunala. Naime, postojao je strah da će razvoj međunarodnog kaznenog prava utjecati na usklađenost i homogenost međunarodnog prava. Tome je pridonijela i kolizija između Međunarodnog suda pravde (MSP) i Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) oko „testa sveukupnog nadzora“ u *predmetu Tadić*, u kojem je MKSJ odstupio od standarda MSP-a o pretpostavkama odgovornosti i o utvrđivanju prirode sukoba. Nakon razvoja niza međunarodnih i internacionaliziranih kaznenih sudova, pluralizam je važno pitanje i unutar samog međunarodnog kaznenog prava. Prof. van Sliedregt razmatrala je pitanje treba li težiti harmonizaciji međunarodnog kaznenog prava ili prihvatiti pluralizam i tražiti način kako da se njime upravlja.

**Prof. B. van Schaack**<sup>6</sup> govorila je o prevenciji zločina, kao novom području interesa u okviru međunarodnog kaznenog prava. Naime, iako je kaznenopravni sustav nužan za sprječavanje ponavljanja zločina, on ne može sam spriječiti sve zločine i ublažiti situacije koje bi do njih mogle dovesti. Prema tome, sudski postupci moraju se kombinirati s drugim mehanizmima za sprječavanje počinjenja zločina u područjima u kojima postoji opasnost od njihova počinjenja. U navedene mehanizme ubrajaju se osposobljavanje domaćih pravosuđa, osnivanje istražnih komisija te misije za utvrđivanje činjenica. SAD se uključio u napore za sprječavanje počinjenja zločina donošenjem zakonodavstva koje omogućuje isplatu nagrada za informacije koje dovedu do transfera ili osude optuženika za međunarodne zločine pred međunarodnim ili internacionaliziranim kaznenim sudovima. Prema prof. van Schaack, širim programom prevencije zločina mogu se bolje postići ciljevi međunarodnog kaznenog prava.

**Prof. L. van den Herik**<sup>7</sup> govorila je o promjenama u stavu prema međunarodnom kaznenom pravosuđu od kraja 20. stoljeća do danas. Krajem 20. stoljeća postojao je velik entuzijizam i vjera u mogućnosti međunarodnog kaznenog pravosuđa, dok je na kraju prve dekade 21. stoljeća stav prema učinkovitosti međunarodnog prava i institucija u rješavanju svjetskih problema umjereni-

---

<sup>5</sup> Profesorica kaznenog prava i dekanica Pravnog fakulteta, Slobodno sveučilište u Amsterdamu (Nizozemska).

<sup>6</sup> Profesorica prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta Santa Clara (SAD); zamjenica veleposlanika za pitanja ratnih zločina SAD-a.

<sup>7</sup> Profesorica međunarodnog javnog prava na Grotius centru za međunarodne pravne studije Sveučilišta u Leidenu (Nizozemska).

ji i kritičniji. U zadnjem desetljeću međunarodno kazneno pravo postalo je dio šireg arsenala u upravljanju međunarodnim krizama. Prof. van den Herik govorila je i o strahu od fragmentacije međunarodnog prava i povećanom riziku kolizije režima, koja nastaje razvojem međunarodnog kaznenog prava kao specijaliziranog režima. Međutim, naglasila je, na razvoj međunarodnog kaznenog prava može se gledati i na drugi način, kao pravni odgovor na „borbu protiv nekažnjivosti“ i kao reakciju na nezadovoljavajuću političku situaciju.

### **3. PROMJENJIVE GRANICE MEĐUNARODNOG PRAVA, KONSTITUTIVNI POREDAK MEĐUNARODNOG PROCESA DONOŠENJA ODLUKA I NJIHOVI VRIJEDNOSNO USMJERENI CILJEVI**

O promjenjivim granicama međunarodnog prava i promjenama u procesu donošenja odluka i njihovim ciljevima govorili su profesor M. Cherif Bassiouni, profesor William Schabas i profesorica Diane Marie Amann.

**Prof. M. C. Bassiouni** govorio je o promjenama u mehanizmima i procesima donošenja odluka u eri globalizacije. Razmatrao je tko su relevantni akteri i na koji način donose odluke, ali i koji interesi igraju ulogu u donošenju odluka. Glavno pitanje koje je prof. Bassiouni razmatrao bilo je treba li u budućnosti težište staviti na jačanje međunarodnih institucija, kao što su MKS ili UN, te koju će ulogu pritom imati nedržavni akteri, ili će međunarodna zajednica raditi na jačanju sposobnosti država s ciljem jače suradnje i komplementarnosti među njima.

**Prof. W. Schabas**<sup>8</sup> naveo je argumente za tezu da će globalizacija dovesti do veće usklađenosti i univerzalnosti u pogledu kažnjivih zločina i s time povezanih pitanja, ali da će izvršenje međunarodnog kaznenog prava ostati u većoj mjeri lokalno.

**Prof. D. M. Amann**<sup>9</sup> razmatrala je u kojoj mjeri mehanizmi međunarodnog kaznenog pravosuđa ostvaruju vrijednosti „istine, pravde i mira“, pri čemu se usredotočila na „mir“. Postizanje mira najprije je razmatrano u kontekstu *jus in bello*, u kojem djeluju dosadašnji mehanizmi, a nakon toga i u kontekstu *jus ad bello*, u kojem će jednoga dana, ako na snagu stupe izmjena Rimskog statuta o izvršavanju nadležnosti za zločin agresije, možda djelovati MKS.

---

<sup>8</sup> Profesor međunarodnog prava na Sveučilištu Middlesex u Londonu (UK); predsjednik Irskog centra za ljudska prava Nacionalnog sveučilišta Irske, Galway (Irska).

<sup>9</sup> Profesorica Emily i Ernest Woodruff katedre za međunarodno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Georgiji (SAD); posebna savjetnica o djeci u oružanim sukobima u Uredu tužitelja MKS-a i pogođenoj tim sukobima.

#### 4. PROCJENA MEHANIZAMA MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA: TIJELA ZA UTVRĐIVANJE ČINJENICA, POSEBNE PROCEDURE I NJIHOV DOPRINOS MEĐUNARODNOM KAZNENOM PRAVOSUĐU

O tijelima za utvrđivanje činjenica, posebnim procedurama i njihovom doprinosu međunarodnom kaznenom pravu govorili su profesorica Christine Chinkin, Christina Abraham i Rob Grace.

**Profesorica C. Chinkin**<sup>10</sup> iznijela je najprije kraći pregled međunarodnih mehanizama za ljudska prava, uključujući one koji djeluju po mandatu Vijeća za ljudska prava UN-a, Vijeća sigurnosti UN-a i nevladinih organizacija. Nakon toga je razmatrala njihove ciljeve i usporedila ih s ciljevima istraga u kaznenim predmetima. Za prikaz pojedinih pitanja o sastavu, mandatu, metodologiji rada, izazovima na koje nailaze iskoristila je iskustva Misije za utvrđivanje činjenica UN-a u Gazi iz 2009. godine. Na kraju izlaganja razmotrila je i na koji način ti mehanizmi mogu pridonijeti kaznenom pravosuđu.

**C. Abraham**<sup>11</sup> govorila je o različitim misijama UN-a koje u sebi imaju komponentu utvrđivanja činjenica, od kojih svaka djeluje neovisno. Čak i kad ih osniva isto tijelo, unutarnji politički čimbenici dovode do toga da imaju različite mandate, ciljeve i metode. Zbog toga njihov rad daje različite rezultate, a različitost metoda utječe i na učinkovitost njihova djelovanja i nepotrebno rasipanje ljudskih i financijskih resursa na udvostručenje posla, jer se svaki put kreće ispočetka.

**R. Grace**<sup>12</sup> govorio je o razvijanju najboljih praksi tijela za utvrđivanje činjenica, koje bi trebale osigurati ostvarenje pravne odgovornost i zaštitu civilnog stanovništva. Osvrnuo se na pitanja kojim se načelima treba voditi prilikom interpretacije mandata, na koji način treba štititi svjedoke, žrtve i članove osoblja, kojim se dokaznim standardima za utvrđivanje činjenica misije trebaju koristiti te koje čimbenike treba uzeti u obzir prilikom razvijanja komunikacijske strategije i sastavljanja izvješća.

U popodnevnom dijelu programa održana je i rasprava o praktičnim iskustvima članova tijela za utvrđivanje činjenica u poduzimanju istraga o navodnim povredama ljudskih prava, a panelisti su bili: **Philippe Kirsch**,<sup>13</sup> **Mahnoush H.**

---

<sup>10</sup> Profesorica međunarodnog prava na Pravnom odjelu Londonske škole ekonomije (Ujedinjeno Kraljevstvo).

<sup>11</sup> Međunarodna istraživačica na ISISC-u; odvjetnica u Chicagu (SAD).

<sup>12</sup> Koordinator projekta i istraživač Projekta za nadziranje, izvještavanje i utvrđivanje činjenica u okviru Programa za humanitarnu politiku i istraživanje sukoba Sveučilišta Harvard (SAD).

<sup>13</sup> Bivši član Bahreinske neovisne istražne komisije; bivši član i predsjednik Istražne komisije UN-a o Libiji; bivši predsjednik MKS-a; bivši veleposlanik Kanade u Švedskoj.

**Arsanjani**,<sup>14</sup> **Serge Brammertz**<sup>15</sup> i **Christina Abraham**. U raspravi su opisani izazovi s kojima su se tijela za utvrđivanje činjenica susretala, a opisan je i razvoj *Sirakuških smjernica* za osnivanje, djelovanje, izvještavanje i naknadne procedure međunarodnih i nacionalnih tijela za utvrđivanje činjenica.

## 5. PROCJENA IZRAVNIH I MJEŠOVITIH MODELA IZVRŠENJA: MKSJ, MKSR, MKS I TRIBUNALI MJEŠOVITOG MODELA

O izravnim i mješovitim modelima izvršenja, MKSJ-u, Međunarodnom kaznenom sudu za Ruanda (MKSR), MKS-u i sudovima mješovitog modela, govorili su profesor André Klip, profesorica Beth van Schaak, profesor Mark Drumbl i dr. Nidal Jurdi. Izlaganja su zamišljena tako da se kroz razmatranje pojedinih međunarodnih sudova pokuša dati odgovor na pitanja koji su primarni ciljevi mehanizama za izravno i mješovito izvršenje, tko su akteri i objekti njihova postupanja te kako se to mijenja pod utjecajem globalizacije.

**Prof. A. Klip**<sup>16</sup> govorio je o prednostima i nedostacima različitih modela međunarodnih i internacionaliziranih kaznenih sudova u pogledu ukidanja nekažnjivosti, primjene prava, interesa okrivljenika i interesa žrtava. Nakon toga razmatrao je pitanje je li opravdano da u budućnosti MKS bude jedini model međunarodnog sudovanja. Prof. Klip govorio je i o iskustvu rada posebnih vijeća za teške zločine u Istočnom Timoru.

**Prof. B. van Schaack** govorila je o razlozima u prilog postojanja mješovitih tribunala i nakon osnivanja MKS-a. Kao primjer navela je Bosnu i Hercegovinu, gdje su internacionalizirana vijeća povećala sposobnost nacionalnog pravosuđa da procesuiraju počinitelje zločina. Uz to, u nekim situacijama, kao što je npr. Sirija, MKS neće moći ostvariti nadležnost. U tim slučajevima međunarodna zajednica mogla bi se poslužiti modelom mješovitih vijeća kako bi se osiguralo poduzimanje kaznenog progona počinitelja zločina.

**Prof. M. Drumbl**<sup>17</sup> govorio je o nekoliko važnih recentnih presuda međunarodnih sudova u predmetima *Lubanga* (MKS), *Taylor* (Posebni sud za Sijera Leone) i *Butare* (MKSR). U njima se međunarodno kazneno pravo isprepleće s rodnim pitanjima i pitanjima položaja djece za vrijeme sukoba. Također je

---

<sup>14</sup> Potpredsjednica Američkog društva za međunarodno pravo (SAD); bivša direktorica za kodifikaciju Ureda za pravne poslove UN-a; bivša članica Behreinske istražne komisije.

<sup>15</sup> Tužitelj MKSJ-a (Haag, Nizozemska).

<sup>16</sup> Profesor kaznenog prava, kaznenog postupka i transnacionalnog kaznenog prava Sveučilišta u Maastrichtu (Nizozemska).

<sup>17</sup> Profesor prava i direktor Instituta za transnacionalno pravo Sveučilišta Washington i Lee (SAD).

razmotrio i kako politika utječe na međunarodno pravo. Kao zaključak prof. Drumbl je naveo tvrdnju da usredotočenje na globalizaciju kaznenog prava ne mora nužno biti najbolji odgovor na globalizaciju nasilja.

**Dr. N. Jurdi**<sup>18</sup> govorio je o Posebnom tribunalu za Libanon, koji u mnogim aspektima predstavlja sud *sui generis*. Premda je osnovan po glavi VII. Povelje UN-a, on sadržava mnoge elemente libanonskog prava. Uz to, iako je Libanon pravno dužan surađivati s Tribunalom, u praksi je to upitno, na što upućuje činjenica da se okrivljenicima sudi u odsutnosti. Dr. Jurdi razmatrao je i pitanje je li Posebni tribunal za Libanon pravi korak za ukidanje nekažnjivosti i potporu vladavini prava u Libanonu.

## 6. SUSTAV NEIZRAVNOG IZVRŠENJA: NACIONALNA I MEĐUNARODNA SURADNJA U KAZNENIM STVARIMA

O sustavu neizravnog izvršenja, nacionalnoj i međunarodnoj suradnji u kaznenim stvarima govorili su profesor Wolfgang Schomburg, profesorica Diane Marie Amann, profesor Robert Cryer i dr. Nidal Jurdi.

**Prof. W. Schomburg**<sup>19</sup> govorio je o pokušajima Europske unije da u svojim članicama zamijeni sustav međusobne suradnje u kaznenim stvarima načelom uzajamnog priznanja. Razmatrao je da li je to dodana vrijednost, dodani problem ili kockanje riječima u kontekstu dvaju temeljnih prava iz Povelje temeljnih prava Europske unije: proporcionalnosti (čl. 49.) i načela *ne bis in idem* (čl. 50.).

**Prof. D. M. Amann** govorila je o sklonosti SAD-a da ne potpisuje međunarodne ugovore koji bi mogli izvrgnuti njegove državljane kaznenom progonu, čak i kada to podupire ciljeve međunarodnog kaznenog pravosuđa. U tom pogledu razmotren je cijeli niz pitanja, uključujući činjenicu da SAD nije država članica Rimskog statuta MKS-a, američki Zakon o zaštiti pripadnika službe, Zakon o nagradama za pravdu i Zakon o odgovornosti za genocid, ali i odluke Vijeća sigurnosti UN-a o ustupanju ili neustupanju predmeta MKS-u, raspoređivanje vojnih snaga kako bi se pomoglo da se uhiti jedan od optuženika MKS-a i uloga u transferu drugoga u Haag.

**Profesor R. Cryer**<sup>20</sup> govorio je o razvoju zakonodavstva Ujedinjenog Kraljevstva koje se bavi međunarodnim zločinima od ratifikacije Rimskog statuta MKS-a. U izlaganju se osvrnuo na materijalne zločine, opća načela odgovor-

---

<sup>18</sup> Predavač međunarodnog prava na Američkom sveučilištu u Beirutu (Libanon).

<sup>19</sup> Počasni profesor prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta Durham (UK); bivši sudac MKSJ-a, MKSR-a i Saveznog suda SR Njemačke.

<sup>20</sup> Profesor međunarodnog i kaznenog prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Birminghamu (UK).



nosti, personalnu i vremensku nadležnost i razloge koji su doveli do izmjene zakonodavstva 2009. Na kraju je dao i svoju ocjenu o tome je li Zakon o Međunarodnom kaznenom sudu ostvario svoj cilj.

**Dr. N. Jurdi** govorio je o načelu komplementarnosti u odnosu između nacionalnih sustava i MKS-a. Kao kompromis između ukidanja nekažnjivosti i državnog suvereniteta, ono naizgled rješava tenzije između međunarodnog i nacionalnog pravnog sustava. Međutim, čl. 17. Statuta i njegova interpretacija dovodi do rezultata koji su s time u suprotnosti. U tom pogledu, razmotrene su glavne sastavnice načela komplementarnosti i njegov utjecaj na nacionalne sustave u situacijama kad MKS ispituje određenu situaciju te utjecaj na pravni i jurisdikcijski režim država članica.

## 7. NACIONALNI KAZNENI POSTUPCI ZA MEĐUNARODNA I TRANSNACIONALNA KAZNENA DJELA

Na sljedećem panelu svoja su izlaganja održali profesor Máximo Langer, profesor Gert Vermeulen te profesor Cryer na temu *Nacionalni kazneni postupci za međunarodna i transnacionalna kaznena djela*. Predavači su se tijekom ovog panela pretežno usredotočili na problematiku univerzalne jurisdikcije.

**Prof. M. Langer**<sup>21</sup> najprije je izložio stajališta koja se susreću u literaturi u korist univerzalne jurisdikcije: važnost pravde za žrtve, odvracanje država od počinjenja međunarodnih zločina te uspostava minimuma međunarodne vladavine prava zatvaranjem „praznine nekažnjivosti“ glede međunarodnih zločina. Zatim je izložio stajališta kritičara univerzalne jurisdikcije: narušavanje međunarodnih odnosa, uzrokovanje pravosudnog kaosa te upletanje u politička rješenja i masovna zlodjela. Putem identifikacije glavnih motivacija političkih struktura u primjeni univerzalne jurisdikcije iznio je teorijski okvir koji: (a) uzima u obzir trenutačno stanje univerzalne jurisdikcije u poredbenim sustavima, (b) prognozira ulogu univerzalne jurisdikcije u budućnosti, (c) definira polaznu točku svake normative evaluacije univerzalne jurisdikcije „u nesavršenom svijetu“ te za institucionalno ustanovljenje režima univerzalne jurisdikcije. Prof. Langer je pokazao dva načina na koji su se političke strukture pojedinih država ponašale sukladno motivacijskim strukturama koje je iznio u svom članku.<sup>22</sup> Prvi se temelji na rezultatima istraživanja koje je imalo cilj obuhvatiti sve slučajeve univerzalne jurisdikcije u proteklih pola stoljeća od suđenja Eichmannu 1961., a upozorava na to da su okrivljenici na koje je

---

<sup>21</sup> Profesor prava na Sveučilištu u Kaliforniji, Los Angeles (UCLA, SAD).

<sup>22</sup> *M. Langer*, *The Diplomacy of Universal Jurisdiction: The Political Branches and the Transnational Prosecution of International Crimes*, *American Journal of International Law*, Vol. 105, 2011., str. 1 *et seq.*



primijenjena univerzalna jurisdikcija bili ponajprije nacisti, pripadnici naroda bivše SFRJ te građani Ruande. Drugim riječima, to su kategorije okrivljenika za koje se međunarodna zajednica složila da se protiv njih poduzmu kazneni progoni te da ih se kazni, a države čiji su državljani nisu ih branile jer su od toga imale političke koristi. Slučajevi koje se nije moglo svrstati u navedene tri kategorije odnosili su se na državljane država koje nisu iskoristile svoje pravo da brane svoje državljane u inozemstvu ili su bile preslabe da pruže otpor takvim suđenjima. Drugi se temelje na zakonima, sudskim odlukama i drugim pravnim izvorima iz pet država koje su bile predmet istraživanja (Belgija, Engleska, Francuska, Njemačka i Španjolska), a koji također upućuju na određene političke motivacije. Temeljna je teza prof. Langerda da univerzalna jurisdikcija neće nikada uspostaviti minimum međunarodne vladavine prava, tj. neće nikada značajno zatvoriti „prazninu nekažnjivosti“ u pogledu međunarodnih zločina – s obzirom na to da se okrivljenici uglavnom nalaze izvan dohvata primjene režima univerzalne jurisdikcije.

**Prof. G. Vermeulen**<sup>23</sup> usredotočio se u svom izlaganju na belgijsku praksu koja je počela 1993. kada je Belgija donijela Zakon o univerzalnoj jurisdikciji, koji je omogućio suđenja u Belgiji za ratne zločine, zločine protiv čovječnosti i genocid, bez obzira na mjesto počinjenja. Najprije je upozorio na pritiske SAD-a i Izraela protiv Belgije da izmijeni odredbe zakona, koji su uključivali i prijetnje premještanja NATO-ovog sjedišta iz Bruxellesa kada su belgijske vlasti započele istrage protiv izraelskog premijera Ariela Sharona, američkog predsjednika Georgea W. Busha te američkog generala Tommyja Franksa. Prof. Vermeulen je istaknuo ograničenost režima univerzalne jurisdikcije, osvrnuvši se na primjere u kojima je primjena univerzalne jurisdikcije u Belgiji propala zbog prikrivenih političkih razloga (odbijanje Ujedinjenog Kraljevstva da izruči Augusta Pinocheta Španjolskoj, propali uhiđbeni nalog protiv ministra Yerodije koji je završio pred Međunarodnim sudom pravde kao *predmet DR Kongo v. Belgija*) To je u konačnici dovelo do popuštanja belgijskih vlasti i do donošenja novog zakona o ekstrateritorijalnoj jurisdikciji koji je znatno ograničio primjenu univerzalne jurisdikcije. Prof. Vermeulen je iznio stajalište da klasični pozivi za uspostavljanjem univerzalne jurisdikcije na nacionalnoj razini (jurisdikcija propisivanja) i s tim u svezi vjerovanje da je takvo zakonodavstvo lako primjenjivo (jurisdikcija primjene) imaju normativnu i ideološku prirodu, koja često ne uspijeva prepoznati kompleksnost međunarodne politike i suradnje u kaznenim stvarima te je zbog toga zapravo naivna i nerealna.

**Prof. R. Cryer** u ovom panelu govorio je o praksi Ujedinjenog Kraljevstva u kaznenim progonima međunarodnih i transnacionalnih kaznenih djela te

---

<sup>23</sup> Profesor kaznenog prava i predstojnik Katedre za kazneno pravo i kriminologiju Sveučilišta u Gentu (Belgija), direktor Instituta za međunarodno istraživanje i kaznenu politiku (IRCP), profesor dokaznog prava na Sveučilištu u Maastrichtu (Nizozemska).

praktičnim teškoćama koje su se pojavile u primjeni univerzalne jurisdikcije. Najprije je prikazao slučaj Anthonyja Sawoniuka, bjeloruskog nacista koji je bio odgovoran za sudjelovanje u ubojstvima Židova, a koji se nakon rata odselio u Englesku i stekao britansko državljanstvo, nakon čega je postao prva i jedina osoba na koju se primijenio britanski Zakon o ratnim zločinima iz 1991. Nakon toga je prof. Cryer opisao britansko suđenje afganistanskom zapovjedniku Zardadu, koji je na kraju osuđen zbog uzimanja talaca i mučenja tijekom 1990-ih u Afganistanu, te aktualno suđenje nepalskom pukovniku Lami koji je optužen za mučenje u Napalskom građanskom ratu iz 2005. Na oba slučaja primijenjen je čl. 134. *Criminal Justice Act* koji predviđa univezalnu jurisdikciju britanskih sudova za slučajeve mučenja. Na kraju je prikazao i neke sporne situacije u kojima nije predmet kazneni progon te recentne promjene u britanskom zakonodavstvu u vezi s progonom međunarodnih i transnacionalnih kaznenih djela.

## 8. MEĐUNARODNA SURADNJA U SUZBIJANJU MEĐUNARODNIH I TRANSNACIONALNIH KAZNENIH DJELA

Na ovom su panelu kroz prizmu vertikalnih i horizontalnih odnosa u međunarodnoj kaznenopravnoj suradnji govorili profesor Langer i profesor Vermeulen, a pridružio im se profesor Stefano Manacorda.

**Prof. G. Vermeulen** nadovezao se na svoje izlaganje o univerzalnoj jurisdikciji, s time da se ovdje posebno osvrnuo na slučajeve tzv. seksualnog turizma, koje je Belgija još 1995. obuhvatila univerzalnom jurisdikcijom. Vermeulen je izrazio skepsu glede primjene univerzalne jurisdikcije na kaznena djela koja nisu zločini protiv čovječnosti, genocid ili ratni zločini, zbog toga što su najčešće osuđeni na neuspjeh s obzirom na prepreke u međudržavnoj (horizontalnoj) suradnji te nedostatak tužiteljskog interesa da poduzme kazneni progon u takvim predmetima. U sferi vertikalne suradnje istaknuo je nužnost snažnije povezanosti država u davanju povlastica onima koji surađuju s „međunarodnim“ pravosuđem te da primaju svjedoke međunarodnih kaznenih sudova na njihov teritorij. Na kraju je prof. Vermeulen, u kontekstu vertikalne suradnje, iznio kritiku trenutačnih odluka o izvršenju kazni međunarodnih tribunala, ističući potrebu kvalitetnijeg teorijskog, izričitog i principijelnog pristupa ovoj problematici.

**Prof. M. Langer** predložio je teorijski okvir za analizu odnosa između režima univerzalne jurisdikcije i međunarodnog kaznenog sudovanja. Njegov je glavni argument za taj okvir da MKS uživa veću suglasnost država, politički, procesni, racionalni i funkcionalni legitimitet od režima univerzalne jurisdikcije. MKS ima veći legitimitet zbog toga što je preko 120 država izri-

čito prihvatilo njegovu jurisdikciju, MKS ima veću odgovornost pred međunarodnom zajednicom, veći broj svjetskih točaka gledišta utječe na njegove odluke te MKS bolje zastupa i utjelovljuje međunarodnu zajednicu od država koje primjenjuju univerzalnu jurisdikciju. Na kraju je prof. Langer analizirao tri glavna problema u odnosu između tih dvaju režima: (a) isključuju li MKS i univerzalna jurisdikcija jedno drugo; (b) koju ulogu univerzalna jurisdikcija pretpostavlja u odnosu na MKS; (c) koji od tih dvaju režima zaslužuje prednost u slučaju sukoba nadležnosti među njima.

**Prof. S. Manacorda**<sup>24</sup> osvrnuo se na problematiku primjene načela *ne bis in idem* na međunarodna kaznena djela. Smatra da je u prošlosti to načelo imalo ulogu ograničavanja nacionalnih kaznenih jurisdikcija, a da se danas sve više promatra kao temeljno pravo okrivljenog. Naime, to je načelo tradicionalno pokazivalo horizontalnu dimenziju koja se ogledala u nužnosti koordinacije višestrukih nadležnosti te u prevenciji dvostrukog suđenja pojedincu za isto kazneno djelo pred nacionalnim sudovima (tzv. transnacionalni i domaći *ne bis in idem*). Ta je dimenzija posebno prepoznata na regionalnoj razini: među državama Vijeća Europe i Europske unije *ne bis in idem* primjenjuje se kao zapreka drugog suđenja i kao temelj za odbijanje postupaka izručenja i uhidbenog naloga. Taj okvir vrijedi i za međunarodne zločine. Također, horizontalna dimenzija *ne bis in idem* pojavljuje se i u međusobnim odnosima međunarodnih sudova i tribunala. S druge strane, vertikalna dimenzija načela *ne bis in idem* obuhvaća odnos između međunarodnih i nacionalnih jurisdikcija (tzv. međunarodni *ne bis in idem*) predviđen u čl. 10. Statuta MKSJ, čl. 9. Statuta MKSR i čl. 20. Rimskog statuta. Te tri odredbe sadržavaju „uzlaznu“ dimenziju (od države prema međunarodnom sudu) i „silaznu“ dimenziju (od međunarodnog suda do države). Postoje manje razlike između tih triju odredba, implicirajući potrebu dublje analize uvjeta da je riječ o istom činjeničnom stanju (*idem factum*).

## 9. RASTUĆA ULOGA NEDRŽAVNIH AKTERA U DOMAĆIM I REGIONALNIM ORUŽANIM SUKOBIMA I S TIME POVEZANA TRANSNACIONALNA KAZNENA DJELA

O problematici nedržavnih aktera (engl. *non-state actors*) na ovom panelu govorili su profesorica Francoise Hampson, profesor Ernesto Ugo Savona, profesor Marco Gercke, profesor Mohamed Mattar i sudac Howard Morrison.

**Prof. F. Hampson**<sup>25</sup> obradila je pitanje dopustivosti uporabe oružane sile od strane nedržavnih aktera. U okviru koncepta *jus in bello* istaknula je nemogućnost sudjelovanja nedržavnih aktera u oblikovanju međunarodnih pravila

---

<sup>24</sup> Profesor kaznenog prava na Pravnom fakultetu Drugog sveučilištu u Napulju (Italija).

<sup>25</sup> Profesorica prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta Essex (UK).

koja ih vežu (npr. činjenica da se praksa nedržavnih aktera ne uzima u obzir pri određivanju sadržaja međunarodnog običajnog prava). Glavni se problem javlja u nemeđunarodnim oružanim sukobima u kojima se nedržavni akteri promatraju kao organizirani borci (uvijek mogu biti meta napada), ali nemaju privilegije koje nosi status borca u međunarodnom ratnom pravu. Također, prof. Hampson se osvrnula na preklapanja između oružanog sukoba i borbe protiv kriminala (npr. je li borba protiv narkokartela u Meksiku oružani sukob). Na kraju izlaganja obradila je i razliku između međunarodnih i domaćih kaznenih djela u odnosu prema radnjama nedržavnih aktera.

**Prof. E. U. Savona**<sup>26</sup> govorio je o borbi međunarodne zajednice protiv morskog piratstva u Somaliji te o različitim nedržavnim akterima koji sudjeluju u tome (uključujući nevladine organizacije, međunarodne organizacije i privatne kompanije). Savona je istaknuo da upravo istovremena uključenost različitih aktera, ako ne postoji koordinacija među njima, može dovesti do veće konfuzije nego koristi te do neopravdano visokih troškova. U svom izlaganju definirao je dimenzije fenomena morskog piratstva i aktualne trendove, objasnivši različite uloge aktera s obzirom na njihove troškove i rezultate. Na kraju je zaključio da bi protiv pirata nevojne mjere trebale imati bolje rezultate od vojnih, uz manje troškova.

**Prof. M. Gercke**<sup>27</sup> analizirao je ulogu nedržavnih aktera u kibernetičkom kriminalu. Istaknuo je da je internet pogodan medij za jačanje uloge nedržavnih aktera. Razlog je tome što je infrastruktura vezana za internet i komunikacije uglavnom pod kontrolom privatnog sektora. U takvom okruženju postavljaju se različiti izazovi u prevenciji i borbi protiv kibernetičkog kriminala. U svom izlaganju Gercke je analizirao te izazove kao i moguću prijetnju koju nedržavni akteri predstavljaju u području kibernetičkog kriminala.

**Prof. M. Y. Mattar**<sup>28</sup> izlagao je o ulozi nedržavnih aktera u trgovanju ljudima. Najprije je apostrofirao odredbu iz čl. 6. *Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebice žena i djece, kojim se dopunjuje Konvencija UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta*: „Svaka država stranka razmotrit će provedbu mjera čiji je cilj fizički, psihički i društveni oporavak žrtava krijumčarenja osoba, uključujući, u odgovarajućim slučajevima, suradnju s nevladinim organizacijama, drugim relevantnim organizacijama i drugim elementima civilnog društva“. Zatim je upozorio na sličnu odredbu čl. 9. istog Protokola: „Države stranke utvrdit će sveobuhvatnu

---

<sup>26</sup> Profesor kriminologije na Fakultetu političkih i društvenih znanosti Katoličkog sveučilišta Svetog srca Isusovog iz Milana (Italija), direktor Istraživačkog centra za transnacionalni kriminal (TRANSCRIME, Italija).

<sup>27</sup> Direktor Instituta za kibernetička istraživanja u Kölnu (Njemačka).

<sup>28</sup> Profesor međunarodnog prava na Fakultetu naprednih međunarodnih studija Sveučilišta Johns Hopkins (SAD).

politiku, programe i druge mjere ... Politike, programi i druge mjere utvrđeni u skladu s ovim člankom uključivat će, prema potrebi, suradnju s nevladinim organizacijama, drugim relevantnim organizacijama i drugim elementima civilnog društva“. Tako se njegovo izlaganje zapravo usredotočilo na ulogu civilnog društva, posebice nevladinih organizacija, u borbi protiv trgovanja ljudima. Ključne točke koje je pritom analizirao su sljedeće: (a) kako su nevladine organizacije utjecale na izradu UN-ova Protokola, (b) njihov doprinos primjeni i implementaciji različitih materijalnih odredbi UN-ova Protokola. Na kraju je zaključio izlaganje opservacijama o tome kako bi nacionalna zakonodavstva trebalo izmijeniti na način da se dopusti nevladinim organizacijama da sudjeluju u nacionalnim kao i međunarodnim sredstvima borbe protiv trgovanja ljudima.

Tema posljednjeg izlaganja u ovom panelu odnosila se na ulogu privatnih vojnih kompanija u oružanim sukobima, a izlagač je bio **sudac H. Morrison**.<sup>29</sup> Najprije je izložio povijesni i usporedni prikaz plaćeničkih snaga općenito (njihovu definiciju, njihove primarne funkcije, transparentnost plaćeničkih ugovora, odnos prema državnoj suverenosti itd.). Razmotrio je i odnos nevladinih organizacija i privatnih vojnih i sigurnosnih kompanija, posebno se osvrnuvši na prijetnje koje one predstavljaju u konfliktnim područjima te jesu li one nužna komponenta suvremenih postkonfliktnih društava.

## 10. UTJECAJ GLOBALIZACIJE NA BUDUĆNOST MEĐUNARODNOG KAZNENOG PRAVOSUĐA

Nakon uvodnih riječi prof. Bassiounija u ovu tematiku, **sudac Morrison** započeo je svoje izlaganje u kojem se posebno fokusirao na ova pitanja: koje su moguće tenzije koje bi mogle uzrokovati počinjenje međunarodnih zločina iz Rimskog statuta i gdje bi se one mogle pojaviti? Kakav utjecaj ima rast populacije i iskorištavanje prirodnih resursa na to? S kojim bi se problemima mogao suočiti Međunarodni kazneni sud? Koje naslijeđe ostaje iza *ad hoc* tribunala i koja je vjerojatnost da će se i u budućnosti formirati međunarodni ili hibridni sudovi paralelno s MKS-om?

**Prof. Vermeulen** analizirao je izazove koji se pojavljuju u vezi s jurisdikcijom i istragama koje je donijelo informacijsko društvo (računalna kaznena djela u kontekstu razvoja informatičke tehnologije). Dotaknuo se međunarodnog pristupa kaznenim djelima protiv okoliša te različitim kaznenim djelima zloporabe, kao i potencijala društvene odgovornosti pravnih osoba i pravila postupanja u prevenciji trgovanja ljudima, eksploatacije radnika, gospodarskih

---

<sup>29</sup> Sudac MKSJ-a (Haag, Nizozemska).

kaznenih djela, kaznenih djela protiv okoliša, posebice u pogledu multinacionalnih kompanija.

## **11. RADNE SKUPINE: BURMA (MIJANMAR), DR KONGO, SIRIJA, IZRAEL I PALESTINA**

Tijekom tečaja sudionici su se podijelili u osam radnih skupina koje su analizirale sljedeće četiri aktualne i vrlo osjetljive situacije: (a) situaciju u Burmi (Mijanmaru), gdje se konstantno odvijaju građanski ratovi od još stjecanja samostalnosti 1948., (b) situaciju u DR Kongu, gdje su se od 1990-ih do danas dogodila dva građanska rata (Prvi i Drugi kongoanski rat), a oružani sukob u regiji Kiwu još je uvijek u tijeku, (c) situaciju u Siriji, gdje se predsjednik Bashar al Assad krvavo obračunao sa svojim građanima koji su, povedeni Arapskim proljećem, počeli prosvjedovati protiv autoritarne vlasti, što je dovelo do velikog oružanog sukoba koji broji već oko 100.000 mrtvih, i (d) situacija u Izraelu i Palestini, gdje su oružani sukobi učestala pojava još od proglašenja izraelske neovisnosti 1948. – s jedne strane izraelske su snage odgovorne za zločine u pojasu Gaze i za okupaciju Palestine, a s druge strane izražena je pojava palestinskog terorizma.

Radne skupine imale su sljedeće zadatke za svaku od tih situacija: (1) odrediti činjenično stanje (povijest konflikta) i identificirati glavne sudionike u sukobu (države i nedržavne aktere), (2) ponuditi rješenja sukoba kroz mehanizme ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava, (3) obraditi problematiku postkonfliktne odnosno tranzicijske pravde (npr. komisije za istinu i pomirenje, podvođenje pod jurisdikciju MKS, ustanovljenje međunarodnih ili hibridnih sudova itd.), (4) ponuditi moguća rješenja za satisfakciju žrtava i (5) sve zajedno integrirati u politička rješenja koja bi trebalo ponuditi stranama u sukobu. Problematiku svake od zadanih situacija izložili su zajedno s prijedlozima odgovarajućih rješenja voditelji radnih skupina: (a) za Burmu (Mijanmar): Balqees Janahi i Anna Chiapello; (b) za DR Kongo: Joshua Root i Neldjingaye Kameldy; (c) za Siriju: Stanislaw Tosza i Marco Seán McAllister; (d) za Izrael i Palestinu: Tobias Freeman i Aleksandar Maršavelski.

## **12. ZAKLJUČAK**

Fenomen globalizacije postavlja izazove i pred međunarodno kazneno pravosuđe, koje se treba prilagoditi promjenjivim oblicima međunarodnog i transnacionalnog kriminaliteta. Međunarodna zajednica razvila je međunarodno kazneno pravosuđe u specifičnom povijesnom kontekstu kao *ad hoc* politički motivirani sustav za postizanje triju univerzalnih vrijednosti: istine, pravde



i mira. Međunarodni ugovori odražavaju interese država i postupak njihova sklapanja često je vrlo birokratski, a njihov rezultat prožet brojnim tehničkim nedostacima. Još važnije, rijetko postoji normativno izvršenje međunarodnih ili nacionalnih mehanizama, osim poticanja država da razviju nacionalno zakonodavstvo i da surađuju horizontalno s ravnopravnim suverenim državama. Globalizacija se suprotstavlja temeljnim pretpostavkama na kojima se temelji poredak: da ono što država čini na svojem teritoriju neće imati utjecaj izvan njega i pretpostavku da postoji dovoljno resursa. Uz to, globalizacija je otvorila prostor upletanju nedržavnih aktera u rješavanje tih problema, kao što su međunarodne i regionalne organizacije, korporacije ili privatni subjekti. Globalizacija je dovela i do potrebe za novim institucijama, mehanizmima, silama i procesima koji mogu bolje odgovoriti na njezine izazove.

U svijetu su još uvijek stalna pojava oružani sukobi s tisućama žrtava (npr. donedavni rat u Libiji, aktivni sukobi u Siriji, Sudanu, Mijanmaru, DR Kongu). Doktrina R2P (*responsibility to protect*), inicijativa Ujedinjenih naroda koja uvodi odgovornost međunarodne zajednice u zaštiti stanovništva od međunarodnih zločina (genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina), nameće dužnost intervencije kako bi se oni spriječili. Ipak, primjena tog instituta i dalje ovisi o Vijeću sigurnosti UN-a koje je zbog svog sastava pod snažnim utjecajem političkih interesa velikih sila, zbog čega za teška kršenja ljudskih prava uglavnom ne uspijeva dati pravovremeno rješenje koje bi spriječilo masovne žrtve.

Međutim, stalna dinamika promjene otvara pitanje budućnosti međunarodnog kaznenog pravosuđa. Zagovarači ljudskih prava i međunarodnog kaznenog sudovanja vjeruju da će sve veća povezanost država i međunarodnih institucija pridonijeti razvoju međunarodnog kaznenog prava i širenju međunarodne zaštite ljudskih prava. Međutim, ne treba odviše simplificirati relevantne faktore koji će također biti od utjecaja, a to su ponajprije: složenost problema međunarodne i unutarnje sigurnosti država, politički i ekonomski interesi, sve veći nadzor i izazovi privatnosti zbog tehnološkog razvoja, zaštita okoliša i dr. Ako je točna prognoza da će se u budućnosti ratovi voditi oko izvora pitke vode, postavlja se pitanje hoće li međunarodno kazneno pravosuđe preživjeti te izazove jer bi se u te ratove mogle uključiti sve države s obzirom na to da pitka voda nije puki faktor ekonomske razvijenosti, već pitanje preživljavanja. Kako bi se spriječila marginalizacija ljudskih prava i međunarodnog kaznenog pravosuđa, od ključne je važnosti da međunarodna zajednica bude pripremljena za te izazove, a posebice pravni stručnjaci. Smatramo da je ovaj tečaj u mnogim aspektima podigao razinu svijesti o gorućim problemima koji se pojavljuju u međunarodnom kaznenom pravu te su sudionici imali priliku čuti od najistaknutijih pravnih stručnjaka iz cijelog svijeta moguća rješenja tih problema.